

דוח מחקר
מאי 2025

סקר: מצבם הפיננסי של העובדים בחלוף כשנה וחצי מפרוץ מלחמת חרבות ברזל

דפנה אבירם-ניצן | עידו קטושבסקי

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

דוח מחקר

**סקר: מצבם הפיננסי של
העובדים בחלוק כשנה וחצי
מפרוץ מלחמת חרבות ברזל**

דפנה אבירם-ניצן | עידו קטושבסקי

מאי 2025

Survey of the Financial Situation of Workers a Year and a Half
After the Outbreak of the Iron Swords War

Daphna Aviram-Nitzan | Iddo Katoshevski

עריכת הטקסט: גלית שמאע

עיצוב הסדרה והעטיפה: סטודיו Alfabees

ביצוע גרפי: אירית נחום

הדפסה: גרפוס פרינט, ירושלים

מסת"ב: 8-496-519-965-978

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2025

נדפס בישראל, תשפ"ה/2025

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602

טל': 02-5300888

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: www.idi.org.il/books

דוא"ל: orders@idi.org.il

טל': 02-5300800

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חנם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי א'מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפוח שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפוח חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא זוכה פרס ישראל לשנת תשס"ט על מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

הדברים המובאים בדוח מחקר זה אינם משקפים בהכרח את עמדת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תוכן העניינים

7	עיקרי הממצאים
10	על הסקר והמדגם
11	ממצאי הסקר
	1. מצבם התעסוקתי של שכירים ועצמאים שהיו מועסקים
11	טרום־המלחמה
	2. היקף המשרה של השכירים והיקף הפעילות של העצמאים
12	שעבדו טרום־המלחמה
24	3. הכנסות משק הבית
28	4. הערכות צופות פני עתיד של משקי הבית
30	5. נזילות כספית של משקי הבית
33	6. הלוואות ומשיכת יתר של משקי הבית
39	7. תשלומים לדיוור
45	סיכום

מעמד בעבודה

- מרבית השכירים שעבדו טרם מלחמת "חרבות ברזל" (93%) נותרו שכירים במועד הסקר (אפריל 2025), כ־5% מהם פוטרו או הוצאו לחל"ת, ורק כ־2% שינו את מעמדם משכירים לעצמאים.
- גם מרבית העצמאים (87%) נותרו עצמאים, אך שיעור גבוה יחסית (11%) שינו את מעמדם לשכירים.

פגיעה בהיקף המשרה או בפעילות העסקית

- שיעור המדווחים על פגיעה בהיקף המשרה בעקבות המלחמה עולה ככל שקבוצת הגיל צעירה יותר. שיעור הצעירים (20-24), שהיקף משרתם ירד, הוא הגבוה ביותר (32%).
- 18% מהשכירים ציינו כי היקף המשרה שלהם ירד בשיעור ממוצע של 41% בהשוואה למצב טרם המלחמה.
- בולטת במיוחד הפגיעה בשכירים הערבים: 40% מהם חוו ירידה בהיקף המשרה, בשיעור ממוצע של 45%.
- כמחצית מהעצמאים (51%) חוו ירידה בהיקף פעילותם העסקית.
- שיעור הירידה בפעילות העסקית של העצמאים עומד על 42% לעומת טרום־המלחמה, בדומה לירידה באחוזי המשרה של השכירים. ירידה זו משקפת התמתנות קלה בעוצמת הפגיעה בהשוואה לינואר 2024. נרשמה עלייה בשיעור העצמאים שהיקף פעילותם העסקית עלה: מ־4% בינואר 2024 ל־8% בינואר 2025, ועד ל־11% באפריל 2025.

פגיעה בשכר או בהכנסה מהעסק

- 28% מהמשיבים חוו ירידה בשכר או בהכנסה מהעסק שלהם בהשוואה לתקופת טרום־המלחמה.

- שיעור העצמאים שדיווחו על פגיעה בהכנסתם האישית מהעסק (52%) היה יותר מכפול מהשכירים (24%).
- גם עוצמת הירידה הממוצעת בהכנסה האישית מהעסק הייתה חדה יותר בקרב העצמאים (41%) בהשוואה לירידה בשכר שספגו השכירים שדיווחו על ירידה (27%).
- הפגיעה בשכר או בהכנסה מעסק בקרב המשיבים הערבים בולטת לרעה: 46% מהערבים רשמו ירידה תלולה בהכנסתם, בשיעור של 36%, לעומת ירידה של 25% בהכנסה של יהודים לא־חרדים ו־16% בקבוצת החרדים, בעוצמה של 28% ו־30%, בהתאמה.
- כצפוי, שיעור המדווחים על ירידה בשכר או בהכנסה בולט במיוחד באותם ענפים שידוע כי פעילותם נפגעה במידה רבה בעקבות המלחמה: בנייה וחקלאות (41%); בילוי, תיירות, תרבות ופנאי (37%) ומקצועות חופשיים (30%).

פגיעה בהכנסות משק הבית

- 34% מהמשיבים לסקר דיווחו כי הכנסות משק הבית שלהם כיום נפגעו בעקבות המלחמה.
- שיעור העצמאים שדיווחו על פגיעה בהכנסת משק הבית (48%) היה גבוה יותר משיעור השכירים (32%).
- שיעור הערבים שדיווחו על פגיעה בהכנסת משק הבית בולט לרעה: 46% לעומת כ־32% בקרב היהודים. עם זאת, נתון זה משקף שיפור במצבם הכספי של משקי הבית הערביים לעומת סקרים קודמים.
- אופטימיות זהירה: שיעור הסבורים שמצבם הכלכלי יחזור לקדמותו או אף ישתפר לעומת התקופה שלפני המלחמה עלה מ־51% בסקר ינואר 2025 ל־61% בסקר הנוכחי.

מצב נזילות כספית במשקי הבית

- כשנה וחצי מפרוץ המלחמה כמחצית מהמשיבים מעריכים שהכסף הנזיל של משק הבית שלהם יספיק להם יותר מחודש. 25% מדווחים שאין להם כלל כסף נזיל, ו־8% מעריכים שהכסף יספיק לפחות מחודש.
- שיעור גבוה במיוחד בקרב החרדים (33%) והערבים (35%) דיווחו כי אין למשק הבית שלהם כלל כסף נזיל. נתונים אלה מעידים על בעיית נזילות במגזרים אלו.
- כ־31% מסך המשיבים מדווחים כי חשבון הבנק שלהם נמצא במשיכת יתר או שהעמיקו אותה בעקבות המלחמה. שיעורם בולט בקרב הערבים (50%) לעומת 26% מהיהודים.
- בהשוואה לסקרים קודמים (ינואר 2024 וינואר 2025) חלה עלייה בשיעור משקי הבית שנאלצו לקחת הלוואה או להשתמש בחסכונותיהם.

קושי בעמידה בתשלומים על דיור

- מרבית המשיבים (71%) לא דיווחו על קושי לעמוד בתשלומי הדיור (משכנתה או שכר דירה). מנגד דיווחו שיעור לא מבוטל (29%) מן המשיבים כי מאז המלחמה הם מתקשים לעמוד בתשלומים.
- שיעור המדווחים על קושי בעמידה בתשלומי הדיור גבוה ביותר בקרב הערבים (59%), לעומת 37% מהחרדים ו־25% מהיהודים הלא־חרדים.
- שיעור המשיבים שביקשו הקלה בתשלומים, אך לא קיבלו אותה עלה מ־28% בינואר 2024 ל־35% באפריל 2025.

לסיכום, הסקר מצביע על כמה קבוצות אוכלוסייה המחייבות התייחסות מיוחדת: השכירים הערבים, העצמאים, צעירים והעוסקים בתחומי הבניין והחקלאות, הבילויי תיירות, תרבות ופנאי. בהמשך יבוצע גם פילוח ייחודי של ממצאי הסקר לפי מחוזות, מתוך התייחסות ממוקדת לאוכלוסיית המפונים.

אנו מקווים כי ממצאי סקר זה, שנערך במסגרת מעקב מתמשך אחר השלכותיה הכלכליות של מלחמת חרבות ברזל, יסייעו למקבלי ההחלטות בעיצוב ובהכוונה של הסיוע הכלכלי־פיננסי, כך שיגיע לאוכלוסיות שנפגעו בצורה הקשה ביותר.

על הסקר והמדגם

סקר זה הוא השלישי בסדרת סקרים שנעשתה מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל. מטרת הסקרים היא לבחון את מצבם התעסוקתי והפינוסי של מי שעבדו עד פרוץ המלחמה, להבין כמה מהם נשארו מועסקים, מה קרה להכנסתם, ומהו מצבם הפינוסי של משקי הבית שלהם. בסקר זה חזרנו על אותן השאלות ששאלנו בסקרים הקודמים, שנערכו בינואר 2025 ובינואר 2024, במטרה לבחון את השינוי שחל מאז. הסקר הקיף חמישה נושאים הקשורים להשפעות המלחמה על המצב הפינוסי של השכירים והעצמאים: (א) היקף העבודה; (ב) הכנסות פרט ומשק בית; (ג) נזילות; (ד) הלוואות ומשיכת יתר; (ה) תשלומים לדיור.

הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של אוכלוסיית העובדים בישראל (שכירים ועצמאים)¹, שהיו בתעסוקה עד 6 באוקטובר 2023, ערב פרוץ מלחמת "חרבות ברזל". בסך הכול השיבו לסקר 1,240, ומהם 1,056 משיבים שהיו שכירים טרם המלחמה ו־184 משיבים שהיו עצמאים טרם המלחמה. טעות הדגימה המרבית למדגם זה היא $\pm 2.78\%$ ברווח סמך של 95%.

גיבוש השאלון וניתוח הסקר בוצעו בידי צוות חוקרי המרכז לממשל וכלכלה, תוך כדי ייעוץ וליווי של מרכז ויטרבי לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. איסוף הנתונים לסקר נערך בידי חברת סי. איי. מידע שיווקי, האיסוף נעשה בתאריכים 18.3.2025–3.4.2025, כשנה וחצי מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל. רואיינו באינטרנט ובטלפון 998 איש ואישה בשפה העברית ו־242 בשפה הערבית.

1 עצמאים בסקר הם מי שעבדו לפני המלחמה ולא הצהירו בסקר הנוכחי כי סגרו את העסק או יצאו למילואים, ושכירים בסקר הם מי שעבדו לפני המלחמה ולא הצהירו בסקר הנוכחי כי יצאו למילואים או לחל"ת או שפוטרו או התפטרו.

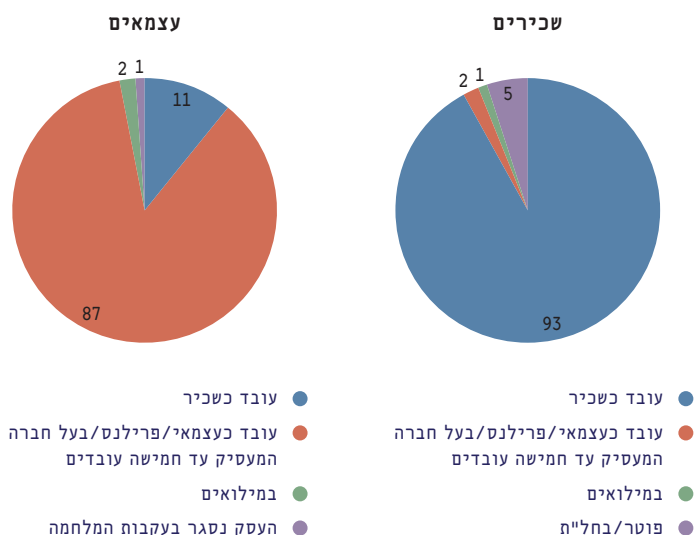
1. מצבם התעסוקתי של שכירים ועצמאים שהיו מועסקים טרום-המלחמה

מרבית השכירים (כ־93% מהם) שעבדו טרום פרוץ מלחמת חרבות ברזל עובדים כשכירים גם כיום, במועד ההשבה על הסקר, דהיינו עד תחילת אפריל 2025. כ־5% מהם פוטרו או הוצאו לחל"ת. כ־1% במילואים וכ־2% שינו את מעמדם משכירים לעצמאים (ראו תרשים 1).

תמונת מצב דומה עולה בהתייחס לעצמאים. מרבית העצמאים שעבדו טרום פרוץ המלחמה (87% מהם), עובדים כעצמאים גם כיום, כ־11% מהם שינו מעמד מעצמאים לשכירים, כ־2% בשירות מילואים וכ־1% נוסף מהעצמאים דיווח שהעסק שלהם נסגר בעקבות המלחמה. נראה כי הסטטוס התעסוקתי של רוב המשיבים נותר דומה ללא שינוי מהותי (ראו תרשים 1).

תרשים 1

מצבם התעסוקתי הנוכחי של מי שעבדו טרום-המלחמה, שכירים ועצמאים, סקר אפריל 2025 (ב-%)

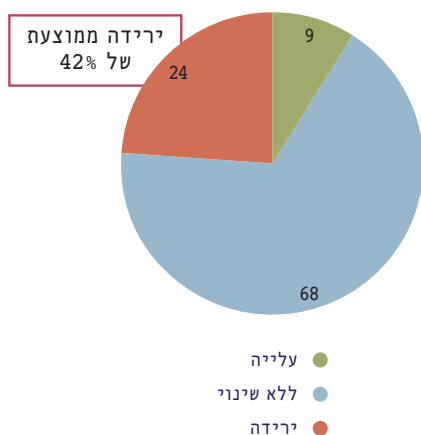
2. היקף המשרה של השכירים והיקף הפעילות העסקית של העצמאים שעבדו טרום-המלחמה

כרבע מהשכירים והעצמאים נפגעו בהיקף עבודתם בעקבות המלחמה. הירידה הממוצעת, בהיקף המשרה או בהיקף הפעילות העסקית, עמדה על 42%. ממצא זה משקף התאוששות מסוימת לעומת סקר ינואר 2025, אז היה שיעור הירידה הממוצע 46% (ראו תרשים 2).

כ־68% מן השכירים ומן העצמאים המשיכו לעבוד באותו היקף, ואילו כ־9% מהם דיווחו על עלייה בהיקף העבודה. גם כאן מסתמן שיפור קל לעומת המצב שדווח בינואר 2025, אז רשמו רק 6% גידול בפעילות לעומת טרום-המלחמה (ראו תרשים 2).

תרשים 2

השפעת המלחמה על היקף המשרה של השכירים ועל היקף הפעילות
העסקית של העצמאים טרום-המלחמה (ב-%)

גם מהסקר הנוכחי עולה כי הפגיעה בפעילות העסקית בעקבות המלחמה הייתה קשה במיוחד בקרב העצמאים: 51% מהם דיווחו על ירידה בפעילותם העסקית בגלל המלחמה, לעומת 18% בלבד בקרב השכירים שרשמו ירידה בהיקף המשרה שלהם. כמו כן, רק 38% מהעצמאים דיווחו שלא חל שינוי בהיקף פעילותם העסקית בעקבות המלחמה, לעומת 74% מהשכירים שהיקף משרתם לא השתנה בעקבות המלחמה (ראו תרשים 3).

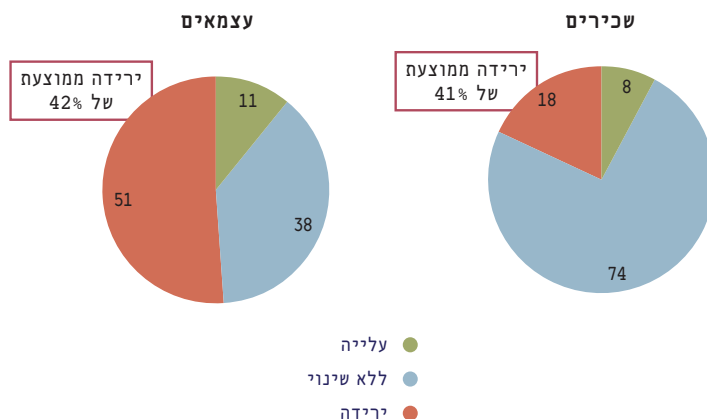
אף שפעילותם העסקית של העצמאים נפגעה בשל המלחמה יותר מהפגיעה שחוו השכירים, ניתן לזהות בסקר זה ניצנים ראשונים של התאוששות גם בקרב העצמאים: שיעור המדווחים על ירידה בהיקף הפעילות יורד בהדרגה מ-68% בסקר ינואר 2024, ל-54% בסקר ינואר 2025 ועד ל-51% בסקר זה – אפריל 2025. אף שעדיין מדובר בשיעורים גבוהים, ניתן לזהות מגמת התמתנות קלה בשיעור העצמאים המדווחים על ירידה. חיזוק לכך ניתן לקבל גם משיעור העצמאים המדווחים על גידול בפעילות: 11% לעומת 8% בקרב השכירים שרשמו עלייה בהיקף המשרה. שיעור העצמאים המדווחים על גידול בפעילות עלה בהדרגה מ-4% בסקר ינואר 2024 ל-8% בסקר ינואר 2025 והגיע ל-11% באפריל 2025 (ראו תרשים 3).

גם עוצמת הירידה בפעילותם העסקית של העצמאים נמצאת במגמת התמתנות בחודשים האחרונים: מ-51% בסקר ינואר 2025 ל-42% בסקר אפריל 2025.

למרות ההתמתנות בהיקף ובעוצמה של הפגיעה בעצמאים ובשכירים, נזכיר שחלפו כשנה וחצי מפרוץ המלחמה, ועדיין כמחצית מהעצמאים מדווחים על ירידה בפעילות העסקית, בשיעור ממוצע של 42%, וקרוב לחמישית מהשכירים מתמודדים עם ירידה ממוצעת של 41% בהיקף משרתם. נתונים אלו מעידים על כך שנפגעי המלחמה בהיבט העסקי או בהיבט התעסוקתי, שכירים ועצמאים כאחד, טרם הצליחו להשתקם (ראו תרשים 3).

תרשים 3

השפעת המלחמה על היקף המשרה של השכירים
ועל היקף הפעילות העסקית של העצמאים טרום-המלחמה,
בחלוקה לשכירים ועצמאים (ב-%)

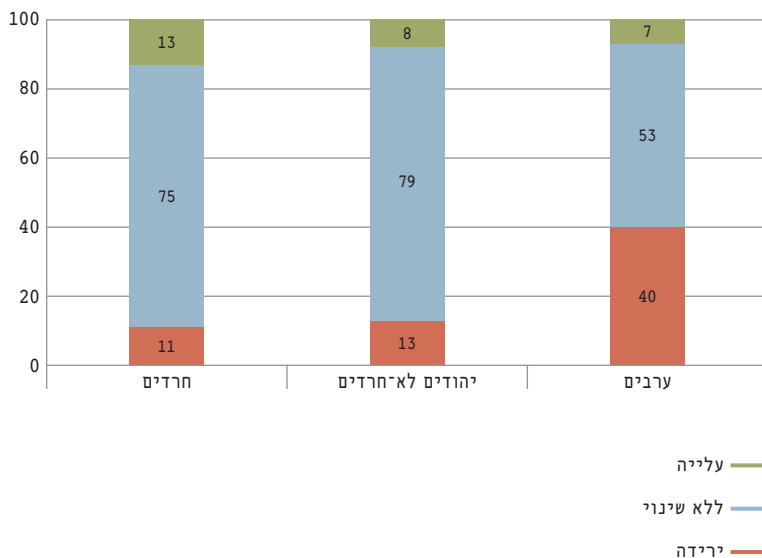
השכירים הערבים נפגעו באופן הקשה ביותר מבין כלל השכירים: 40% מהשכירים הערבים דיווחו על ירידה בהיקף משרתם, לעומת 13% שדיווחו על ירידה בהיקף המשרה בקרב האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית ו-11% בקרב החרדים (ראו תרשים 4).

אומנם, בהשוואה לסקר ינואר 2024, התמתן מעט שיעור הערבים שחוו ירידה בהיקף המשרה, אז עמד שיעורם על 47%. עם זאת מדובר בשיעור גבוה ביותר, שמתקשים להשתלב חזרה בשוק העבודה.

גם עוצמת הירידה בהיקף המשרה של הערבים השכירים בסקר בולטת לרעה: ירידה ממוצעת של 45% בהיקף המשרה, בהשוואה לירידה ממוצעת בשיעור של 38% בקרב היהודים הלא-חרדים ול-32% בקרב היהודים.

תרשים 4

השפעת המלחמה על היקף המשרה של השכירים שעבדו טרום-המלחמה, לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

נדגיש כי הפגיעה הבולטת בהיקף המשרה של השכירים הערבים בעקבות המלחמה **מחייבת התייחסות מעמיקה**. אנו מייחסים חשיבות רבה לשימור ולהרחבה של שילוב האוכלוסייה הערבית, שהיא כ־21% מהאוכלוסייה, בשוק העבודה הישראלי.² מקבלי ההחלטות האמונים על הנושא נדרשים לבנות תוכנית ממוקדת לסיוע לשילובם מחדש של הערבים שנפלטו משוק העבודה בעקבות מלחמת חרבות ברזל.

מניתוח לפי גיל עולה כי הצעירים (גילי 20–24) חוו את שיעור הפגיעה הבולט ביותר בקרב השכירים: 32% מהם רשמו באפריל 2025 ירידה בהיקף המשרה

2 ראו מוחמד ח'ילאילה, אחמד בדראן, אריק רודניצקי, **שנתון החברה הערבית בישראל 2023**, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2023. השנתון מתבסס על נחוני הלמ"ס.

בהשוואה למצבם טרום-המלחמה, לעומת 18% בכלל השכירים. שיעור זה, אף שהוא גבוה בהרבה בהשוואה ליתר קבוצות הגיל, משקף התמתנות ביחס לסקר הקודם שנערך בינואר 2025, שבו כ-40% מהצעירים דיווחו על ירידה בהיקף משרתם (ראו תרשים 5).

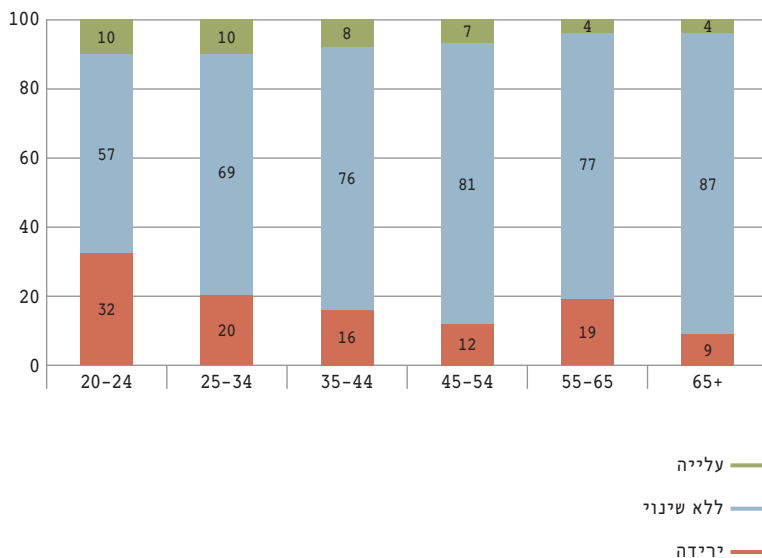
שיעור הפגיעה הגבוהה יחסית בהיקף המשרה של הצעירים, קשור ככל הנראה בעובדה ששיעור גבוה מהם מועסקים בענפים שפגיעים יותר לאירועים ביטחוניים, כגון ענפי בילוי, תיירות, תרבות ופנאי (ראו תרשים 9) וכן בעבודות זמניות שפעילותן מצטמצמת בתקופות משבר ואי-ודאות. עם זאת, סביר להניח שיש גם קשר בין היותם במילואים בשיעורים גבוהים יחסית במהלך השנה וחצי החולפות לבין שיעור הפגיעה הגבוה יותר בתעסוקה, בין של אנשי ונשות המילואים עצמם או של בנות או בני זוגם.

באופן כללי נמצא קשר הפוך בין הגיל לבין שיעור המדווחים על פגיעה בהיקף המשרה, מפני ששיעור המדווחים על פגיעה בעקבות המלחמה יורד ככל שעולה הגיל (למעט קבוצת הגיל 55-64): מ-32% בקרב הצעירים ביותר, עד ל-12% בגילים 45-54, ו-9% בגילי 65+, שהם נמנים עם קבוצה קטנה ביותר (ראו תרשים 5).

השיעור הגבוהה יחסית של מדווחים על ירידה בהיקף המשרה בעקבות המלחמה בקרב גילי 55-64 (שיעור הדומה לזה שדווח בגילי 25-34, סביב ה-20%) ייתכן שקשור לשיעור המתנדבים הגבוה בגילים הללו, אם לשירות המילואים או לארגוני החברה האזרחית. חלופה אחרת, אופטימית פחות, היא שאוכלוסייה זו אכן נפגעה באופן דומה לאוכלוסיית הצעירים, בגילי 25-34, בשל קרבתם לגיל פרישה.

תרשים 5

השפעת המלחמה על היקף המשרה של השכירים שעבדו טרום-המלחמה, לפי קבוצות גיל (ב-%)

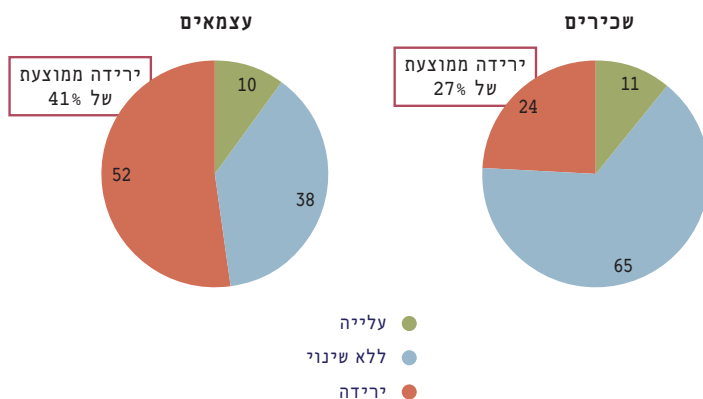
בהמשך הסקר, הנשאלים התבקשו להתייחס להשפעת המלחמה על הכנסתם האישית. חשוב להבהיר כי "הכנסה אישית" מוגדרת כאן כשכר של עובדים שכירים או כהכנסה מעסק עבור עצמאים.

כאשר נשאלו הנדגמים בסקר לגבי הכנסתם האישית עלה כי 63% לא חוו שינוי בהכנסתם האישית בעקבות המלחמה, כ-28% ספגו ירידה ורק כ-11% רשמו גידול בהכנסתם. גם כאן יש הבדל ניכר בין מצבם של השכירים לבין העצמאים. בעוד מרבית השכירים דיווחו שלא חל שינוי בשכרם בעקבות המלחמה, ו-11% אף דיווחו על עלייה בשכרם ורק 24% מהשכירים דיווחו על ירידה בשכרם בעקבות המלחמה (ירידה ממוצעת של 27%), הרי שבקרב העצמאים התמונה קשה הרבה יותר: למעלה ממחציתם (52% מהעצמאים) עדיין מדווחים על ירידה בהכנסתם האישית מהעסק לעומת הכנסתם הממוצעת לפני המלחמה, כאשר גם שיעור הירידה בולט ועומד בממוצע על 41%. רק 38% לא ציינו שחל שינוי בהכנסתם האישית מהעסק בהשוואה לתקופה שלפני המלחמה וכ-10% מהעצמאים רשמו גידול בהכנסתם, בדומה לשכירים (ראו תרשים 6). אף כי מדובר בדיווחים

סובייקטיביים על רמת ההכנסה, הפער בין השכירים לעצמאים בולט, והדיווחים מצביעים על הקושי הניכר של העצמאים: אומנם חלפו שנה וחצי מאז פרוץ המלחמה, אך עדיין כמחציתם לא הצליחו לחזור לרמת ההכנסה שלפני המלחמה.

תרשים 6

השפעת המלחמה על השכר של השכירים ועל ההכנסה מהעסק של העצמאים, בחלוקה לשכירים ולעצמאים* (ב-%)

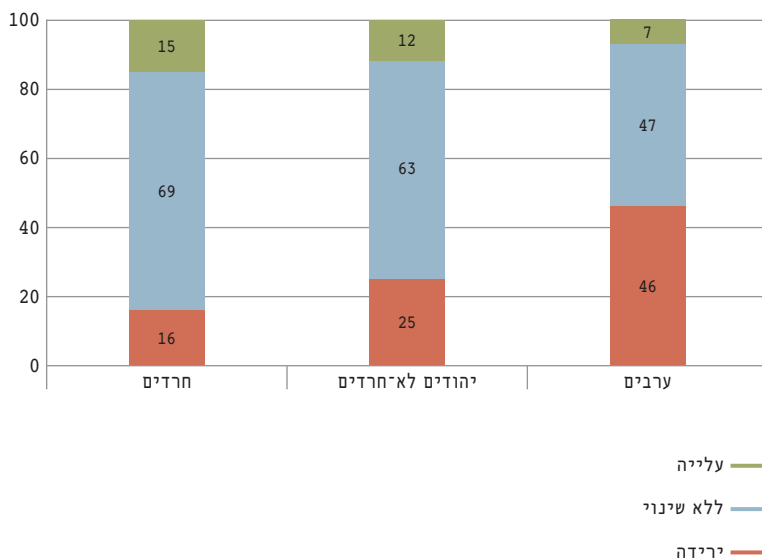
* ממוצע חודשי נכון לאפריל 2025 בהשוואה לממוצע לפני המלחמה. נוסח השאלות היה: שכירים – כיצד המלחמה השפיעה על השכר האישי שלך (ממוצע חודשי, נכון להיום), בהשוואה לשכרך הממוצע לפני המלחמה? עצמאים – כיצד המלחמה השפיעה על הכנסתך האישית מהעסק (השכר שמשכת לעצמך מהעסק, ממוצע חודשי נכון להיום), בהשוואה להכנסתך הממוצעת לפני המלחמה?

ממצא מטריד נוסף שחוזר ועולה מהסקר הוא מידת הפגיעה החריגה בהכנסתם של עובדים ערבים (שכירים ועצמאים), אשר גבוהה במידה ניכרת בהשוואה לזו של העובדים היהודים. 46% מהערבים שעבדו ערב המלחמה מדווחים על ירידה בהכנסתם האישית (בממוצע של 36%), לעומת 25% מהיהודים הלא־חרדים (בממוצע של 28%) וכ־16% מהחרדים העובדים (בממוצע של 30%), שחלקם באוכלוסייה ובסקר קטן ביותר. נוסף על כך, שיעור המדווחים על גידול בהכנסתם לעומת המצב טרום־המלחמה נמוך יחסית בקרב הערבים העובדים: 7% לעומת כ־12% בקרב היהודים (ראו תרשים 7).

נציין כי אף על פי שמדובר במספר תצפיות נמוך יחסית, מצטיירת מגמה שגם בקרב האוכלוסייה הערבית הפגיעה שחוו העצמאים הייתה קשה בהשוואה לשכירים: כ־60% מהעצמאים הערבים מדווחים על ירידה בהכנסתם מהעסק בהשוואה לתקופת טרום־המלחמה לעומת כ־45% מהערבים השכירים שחלה ירידה בשכרם. כאמור, זאת לעומת כ־25% מכלל האוכלוסייה היהודית העובדת שחלה ירידה בהכנסתם. מרבית היהודים העובדים הצליחו לשמור על רמת הכנסה הדומה לזו שנרשמה לפני המלחמה (כ־63%), אך בקרב הערבים, שיעור המדווחים שהצליחו לשמור על רמת הכנסה דומה לזו שהייתה להם לפני המלחמה דומה לשיעור המדווחים על ירידה בהכנסה.

תרשים 7

השפעת המלחמה על השכר של השכירים ועל ההכנסה מהעסק של העצמאים, לפי קבוצות אוכלוסייה* (ב-%)

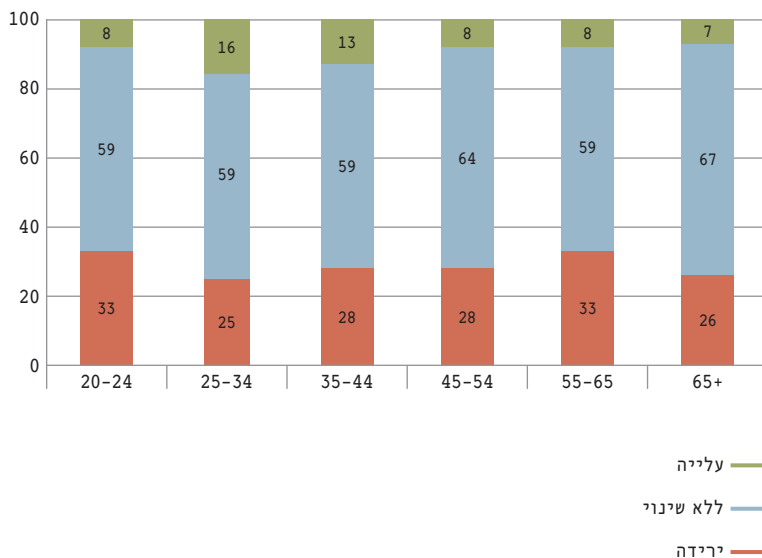
* ממוצע חודשי נכון להיום בהשוואה לממוצע לפני המלחמה. נוסח השאלות היה: שכירים – כיצד המלחמה השפיעה על השכר האישי שלך (ממוצע חודשי, נכון להיום), בהשוואה לשכרך הממוצע לפני המלחמה? עצמאים – כיצד המלחמה השפיעה על הכנסתך האישית מהעסק (השכר שמשכת לעצמך מהעסק, ממוצע חודשי נכון להיום), בהשוואה להכנסתך הממוצעת לפני המלחמה?

בחלוקה לפי גיל נראה כי הנפגעים העיקריים היו הצעירים (בני 20-24) והמבוגרים (בני 55-64): 33% מהם דיווחו על ירידה בהכנסתם האישית, לעומת 25%-28% ביתר קבוצות הגיל. כמו כן, ממוצע הפגיעה בהכנסתם האישית של קבוצת הפרטים בגילי 20-24 עומדת על 31%, ובקבוצה של בני 55-64 עומדת על 32%. ממצאים אלו מתיישבים עם הדיווחים בדבר פגיעה בהיקפי המשרה, גם שם בלטו לרעה אותן קבוצות גילים (ראו תרשים 8).

כפי שהסברנו בנייתוח הפגיעה בהיקפי המשרה, גם כאן שיעור הפגיעה הגבוה יחסית בהכנסתם של הצעירים, קשור ככל הנראה בשיעור הגבוה של משרתים במילואים בגילים הללו, לצד עבודה בעבודות זמניות או בענפים פגיעים בתקופות משבר (מקצועות בילוי, תיירות תרבות ופנאי). מנגד, השיעור הגבוה יחסית של מדווחים על ירידה בהכנסתם בגילי 55-64 קשור ככל הנראה בשיעור המתנדבים הגבוה בגילים הללו (לשירות מילואים או לארגוני החברה האזרחית) או שמדובר בפגיעה בשכר בשל הסמיכות לגיל פרישה. כך או כך, אם לגבי הצעירים אפשר לומר בהכללה שלרוב יש הורים שעדיין תומכים, וכן ש"כל החיים עוד לפניהם" ועומד לרשותם די זמן להתאושש מהמשבר, אין הדבר נכון לגבי מרבית האוכלוסייה בגילי 55-64, אשר מהסקר עולה שכשליש ממנה ספג ועדיין סופג פגיעה ניכרת בהכנסה האישית. מדובר בפגיעה שלא בהכרח יוכלו להשתקם ממנה, ועולה החשש שחלקם לפחות יגלושו מכאן (מרצון או מכורח) לפרישה מוקדמת לפנסיה, שלא הייתה מתרחשת בגיל הזה אלמלא המלחמה.

תרשים 8

השפעת המלחמה על השכר של השכירים ועל ההכנסה מהעסק של העצמאים, לפי קבוצות גיל* (ב-%)

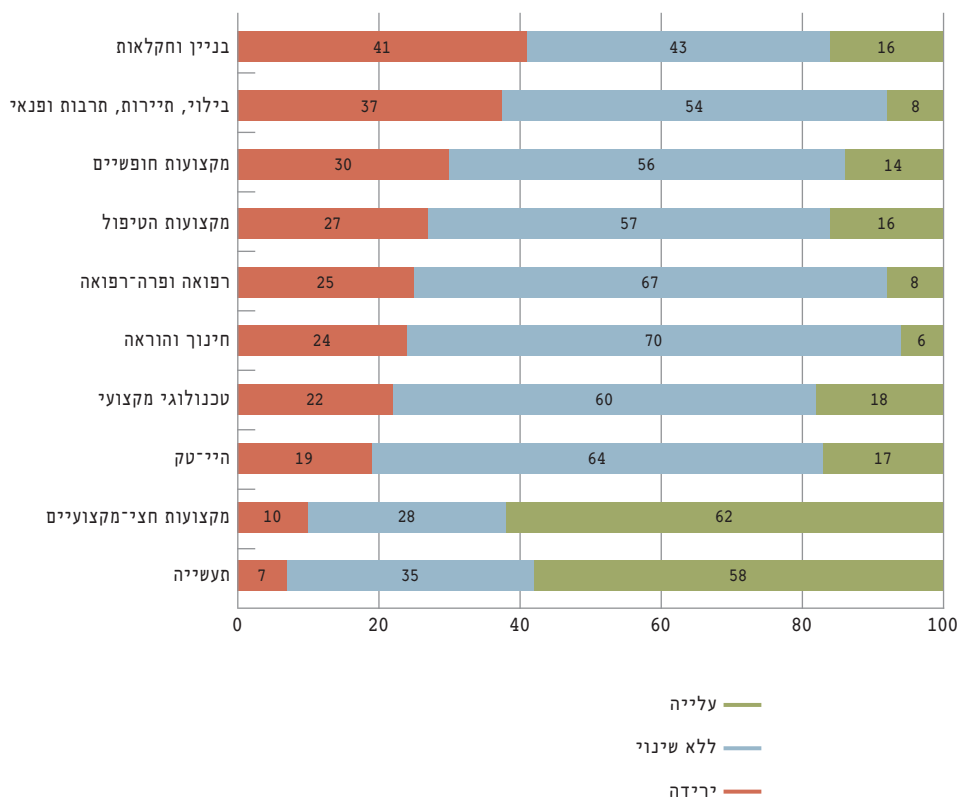
* ממוצע חודשי נכון להיום בהשוואה לממוצע לפני המלחמה. נוסח השאלות היה: שכירים – כיצד המלחמה השפיעה על השכר האישי שלך (ממוצע חודשי, נכון להיום) בהשוואה לשכרך הממוצע לפני המלחמה? עצמאים – כיצד המלחמה השפיעה על הכנסתך האישית מהעסק (השכר שמשככת לעצמך מהעסק, ממוצע חודשי נכון להיום) בהשוואה להכנסתך הממוצעת לפני המלחמה?

בפילוח לפי תחומי עיסוק נמצא שיעור גבוה במיוחד שדיווחו על ירידה בהכנסתם האישית: במקצועות הבניין והחקלאות – 41% דיווחו על ירידה בהכנסתם האישית; ובמקצועות הבילוי, תיירות, תרבות ופנאי – 37% חוו ירידה בהכנסתם האישית (ראו תרשים 9). הפגיעה המדווחת בהכנסתם של העובדים במקצועות הללו מתיישבת עם הדיווחים הבולטים על פגיעה בהכנסתם של הצעירים וכן עם המציאות בתקופת המלחמה, שבמהלכה ענפים אלו ניצבים במוקד הפגיעה בפעילות העסקית, וחלקם אף הושבתו בחלק ניכר מהזמן או במהלך כל התקופה. נוסף על כך, השיעור הגבוה של עוסקים במקצועות החופשיים המדווחים על

פגיעה בהכנסתם האישית מתיישב עם שיעורם הגבוה של העצמאים שחלה ירידה בהכנסתם האישית בעקבות המלחמה.

תרשים 9

השפעת המלחמה על השכר של השכירים ועל ההכנסה מהעסק של העצמאים, לפי תחומי עיסוק (ב-%)

* ממוצע חודשי נכון להיום בהשוואה לממוצע לפני המלחמה. נוסח השאלות היה: שכירים – כיצד המלחמה השפיעה על השכר האישי שלך (ממוצע חודשי, נכון להיום), בהשוואה לשכרך הממוצע לפני המלחמה? עצמאים – כיצד המלחמה השפיעה על הכנסתך האישית מהעסק (השכר שמשכך לעצמך מהעסק, ממוצע חודשי נכון להיום), בהשוואה להכנסתך הממוצעת לפני המלחמה?

מנגד, השיעור הגבוה יחסית של המדווחים על פגיעה בהכנסתם האישית מעבודה במקצועות הטיפול (27%), במקצועות הרפואה והפרה־רפואה (25%) וכן במקצועות החינוך וההוראה (24%), מעלה סימני שאלה (ראו תרשים 9). מדובר בשירותים ציבוריים במהותם (בריאות וחינוך), אשר בתקופת מלחמה מצופה היה שיגבירו את היקפם, במטרה לענות על הצרכים הגוברים בשטח. ואכן, בבחינת השינוי בהיקף המשרה נמצא כי הירידה בקרב קבוצות אלו הייתה נמוכה יותר מהממוצע הכללי. בעוד שבמדגם הכללי, 24% דיווחו על ירידה בהיקף המשרה, במקצועות החינוך שיעור זה עמד על 19% ובפרפואה ובפרה־רפואה על 12% בלבד. כמו כן, שיעור המדווחים על גידול בהיקף המשרה במקצועות הפרה־רפואה (12%) והטיפול (19%) גבוה מהממוצע הכללי (9%). רק במקצועות החינוך היה שיעור העלייה נמוך במיוחד – 5% בלבד. פער זה בין ירידה מתונה בהיקף המשרה לבין ירידה נרחבת בהכנסה – מצביע על כך שהפגיעה הכלכלית בעובדים בתחומים אלו אינה נובעת רק מצמצום שעות העבודה. ייתכן שמדובר באובדן תמריצים, בקיצוץ שעות נוספות או בפגיעה בהכנסות נוספות, שנשענו על פעילות משלימה. העובדה שכרבע מהאוכלוסיות הללו ספגו ירידה בשכר מאז פרוץ המלחמה מחייבת בירור נוסף והתייחסות מצד מקבלי ההחלטות בתחום.

לעומת זאת, בתחומי התעשייה ובעבודות חצי־מקצועיות נרשם השיעור הנמוך ביותר של המדווחים על ירידה בשכר (7%–10%). סביר להניח שהדבר משקף את היציבות שבתעסוקה בתעשייה, שמקפידה לשמור על רציפות תפעולית גם בזמן מלחמה ומשוועת לכוח אדם מקצועי או חצי־מקצועי. המחסור בכוח אדם מקצועי לרוב יוצר לחצי שכר ומקשה לפגוע בשכר העובדים מחשש לאבד אותם. עם זאת, אין לשלול שהדבר קשור בקרבה לשכר המינימום במקצועות הללו, אשר מונעת הורדה של השכר.

גם במקצועות הטכנולוגיים ובתחומי ההיי־טק נמצא שיעור נמוך יחסית של מדווחים על פגיעה בהכנסתם מעבודה (19%–22%), גם כאן סביר להניח שהדבר קשור בביקוש הגבוה לעובדים בתחום, לצד האיתנות שהפגין ענף ההיי־טק גם בתקופת המלחמה.

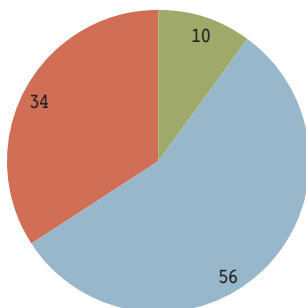
3. הכנסות משק הבית

בניגוד לשאלות הקודמות המתייחסות להכנסתו האישית של המשיב – מעבודה כשכיר או כהכנסה מהעסק של העצמאי – הרי שבפרק זה נשאלו המשיבים על מצב ההכנסה הכוללת של משק הבית, המשקפת את כלל ההכנסות של משק הבית. הבחנה זו חשובה מפני שהיא יכולה לשפוך אור על משקי בית שנפגעו מפני שבן הזוג של המשיב ספג פגיעה כלכלית בהכנסותיו.

כשליש (34%) מהמשיבים לסקר דיווחו כי הכנסות משק הבית שלהם, במועד המענה לסקר, נמוכות בהשוואה לתקופת טרום-המלחמה. כלומר, שנה וחצי מפרוץ המלחמה עדיין כשליש ממשקי הבית מדווחים על ירידה בהכנסות, אך כי שיעורם יורד בהדרגה ובמתינות רבה: מ־39% בסקר ינואר 2024, ל־36% בסקר ינואר 2025 ול־34% בסקר אפריל 2025 (ראו תרשים 10). הירידה בשיעור המדווחים על ירידה בהכנסות התקזזה עם עלייה מתונה בשיעור המדווחים כי הכנסתם הכוללת לא השתנתה בהשוואה לרמתה מלפני המלחמה, אך עדיין רוב המדווחים על פגיעה בהכנסת משק הבית שלהם מלפני שנה וחצי – נותרו במצבם זה גם כיום. כך, בדומה לסקרים הקודמים, גם בסקר זה מדווחים מעל מחצית המשיבים (56% מהם) כי הכנסת משק הבית שלהם נותרה ללא שינוי, וכ־10% רשמו עלייה בהשוואה לתקופת טרום-המלחמה (ראו תרשים 11).

תרשים 10

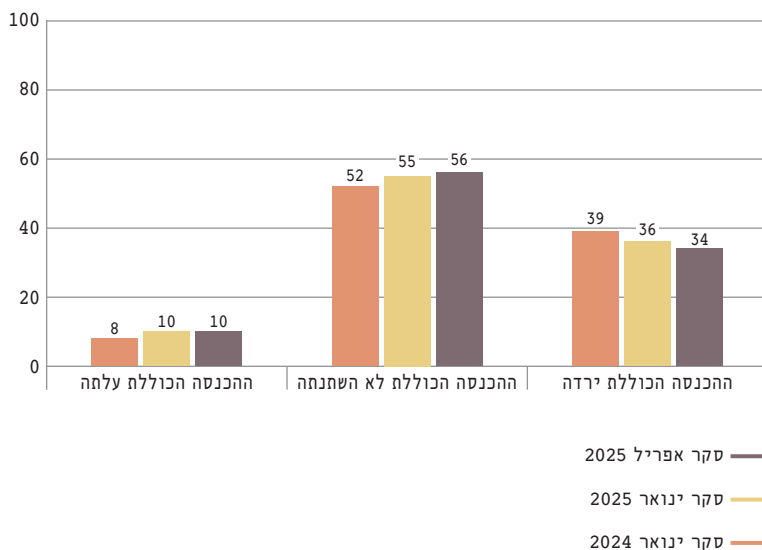
השפעת המלחמה על הכנסות משק הבית של עובדים שכירים
ועצמאים (ב־%)

● עלייה ● ללא שינוי ● ירידה

תרשים 11

**השפעת המלחמה על הכנסות משק הבית של עובדים שכירים ועצמאים, *
השוואה לסקרים קודמים (ב-%)**

* שעבדו טרום-המלחמה.

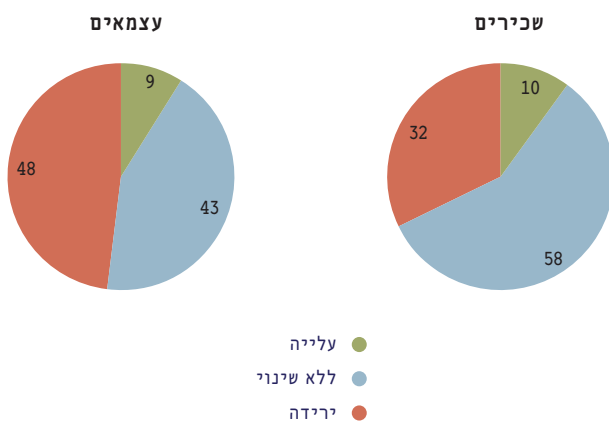
הסקר מדגיש בעקביות כי הפגיעה באוכלוסיית העצמאים הייתה בולטת יותר בהשוואה לשכירים: קרוב למחצית מהעצמאים בסקר (48% מהם) דיווחו כי הכנסת משק הבית שלהם,³ נכון לאפריל 2025, נמוכה בהשוואה לרמתה טרום-המלחמה, לעומת 32% מהשכירים שדיווחו על ירידה בהכנסת משק הבית (ראו תרשים 12).

לעומת העצמאים, רוב השכירים (58% מהם) השיבו כי הכנסת משק הבית שלהם נותרה ללא שינוי בהשוואה למצב טרום-המלחמה, ורק 43% מהעצמאים דיווחו על כך. שיעור המדווחים על עלייה בהכנסות לעומת המצב טרום-המלחמה נותר

3 כאמור, המשיבים נשאלו על ההכנסה ברוטו של משק הבית (מומצע חודשי, נכון להיום) במרץ-אפריל 2025 בהשוואה להכנסת משק הבית הממוצעת לפני המלחמה, כלומר הכנסתם החודשית הממוצעת לפני 7.10.2023.

נמוך בשתי הקבוצות: 10% בקרב השכירים ו-9% בקרב העצמאים (ראו תרשים 12%).

תרשים 12
השפעת המלחמה על הכנסות משק הבית של המועסקים,
שכירים ועצמאים (ב-%)

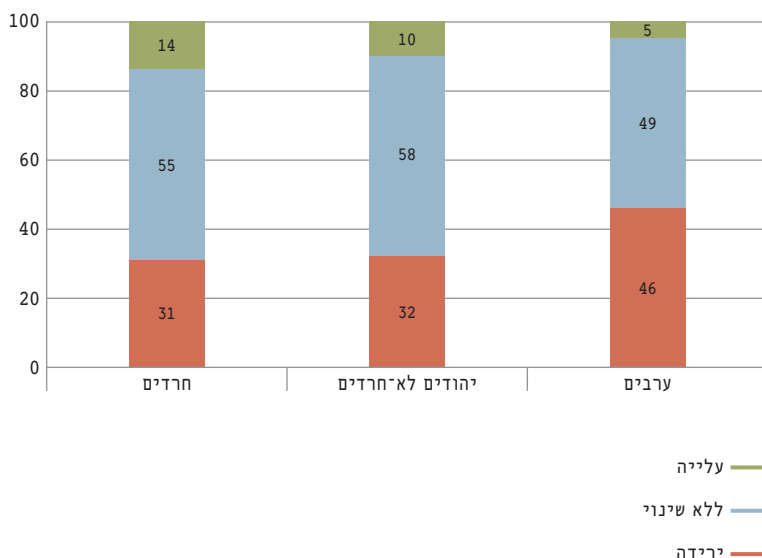
עם זאת, בעוד תמונת המצב של משקי הבית בקרב השכירים נותרה בסקר אפריל 2025 דומה ביותר למצבם כפי שדווח בסקר ינואר 2025, הרי שדווקא בקרב העצמאים ניתן לזהות שיפור: שיעור המדווחים על ירידה בהכנסת משק הבית ירד במידה ניכרת מ-58% בסקר ינואר 2025 ל-48% בסקר אפריל 2025. מרבית העצמאים שהפסיקו לדווח על ירידות עברו לדווח על יציבות בהכנסת משק הבית שלהם לעומת המצב טרום-המלחמה.

שיעור משקי הבית הערביים שהכנסתם נפגעה בשל המלחמה גבוה בהשוואה למשקי הבית היהודיים: 46% מהמשיבים הערבים דיווחו על ירידה בהכנסת משק הבית שלהם בהשוואה לרמתה טרום-המלחמה, לעומת 32% מהיהודים. מעל חצי מהיהודים (58% מהלא-חרדים, ו-55% מהחרדים) רשמו שלא חל שינוי בהכנסת משק הבית שלהם בהשוואה לתקופה שטרם-המלחמה, ועוד כ-11% (10% מהלא-חרדים, ו-14% מהחרדים) מהיהודים רשמו עלייה בהכנסת משק הבית. לעומתם, 49% מהמשיבים הערבים רשמו יציבות בהכנסת משק הבית שלהם, בהשוואה לתקופה שטרם-המלחמה, וכ-5% בלבד רשמו גידול (ראו תרשים 13).

עם זאת, ממצאי סקר אפריל 2025 מעידים על שיפור במצבם של משקי הבית הערביים: שיעור המדווחים על ירידה בהכנסות משק הבית בקרב הערבים ירד מ־55% בסקר ינואר 2025 ל־46% בסקר אפריל 2025, ובכך עברו מרביתם מירידה ליציבות.

תרשים 13

השפעת המלחמה על הכנסות משק הבית של העובדים,
לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

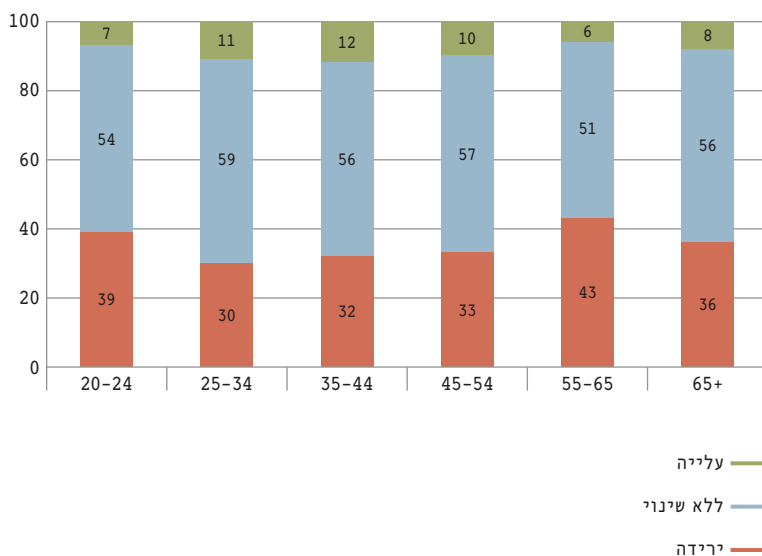

בדומה לדיווחים על השינוי בהכנסה האישית (משכר או מהעסק), גם בהתייחס לנושא של סך הכנסות משק הבית נרשמה פגיעה באוכלוסייה המבוגרת יותר (בני 55-64) ובאוכלוסייה הצעירה יותר (בני 20-24). שיעור המדווחים על פגיעה בהכנסות משק הבית של קבוצות אלו גבוה יחסית ליתר הקבוצות: 43% בקרב בני 55-64 ו־39% בקרב בני 20-24 (ראו תרשים 14). ממצא זה משקף הרעה ניכרת במצבם של המבוגרים, בהשוואה למצבם בסקר ינואר 2025, אז דיווחו רק 31% מהם על פגיעה בהכנסות.

ההיבט המעודד בדיווחים הללו הוא שמשקי הבית של עובדים בגילי 25-54, אשר בדרך כלל נמצאים בשלב החיים שבו ההוצאות על ילדים הן הגבוהות ביותר, נפגעו פחות.

תרשים 14

השפעת המלחמה על הכנסות משק הבית של העובדים,
לפי קבוצות גיל (ב-%)

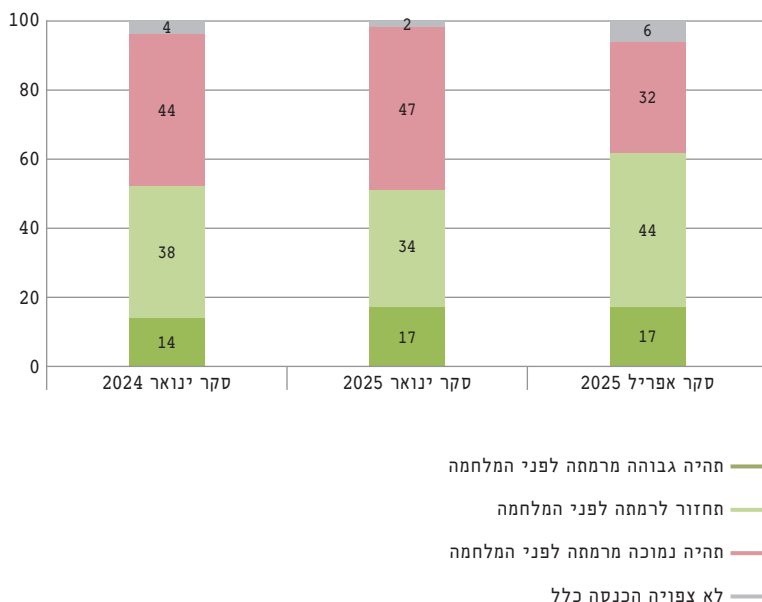
4. הערכות צופות פני עתיד של משקי הבית

מסתמן שיפור במידת האופטימיות של המשיבים בהתייחס לחודשים הקרובים: כ-44% העריכו כי הכנסת משק הבית שלהם בשלושת החודשים הבאים (אפריל-יוני 2025) תחזור לרמתה שלפני המלחמה, לעומת כ-34% שהעריכו כך בסקר ינואר 2025. מדובר בגידול ניכר, של 10 נקודות האחוז. כמו כן, שיעור המעריכים שהכנסתם אף תעלה נותר יציב על 17%, בדומה לסקר הקודם.

השיפור במידת האופטימיות התבטא גם בירידה בשיעור הפרטים שצופים שהכנסת משק הבית שלהם תהיה נמוכה בהשוואה למצב טרום-המלחמה: מ-44% בסקר ינואר 2024 ו-47% בסקר ינואר 2025 ל-32% בסקר אפריל 2025. מנגד, יש לציין כי שיעור המשיבים שהעריכו כי לא תהיה להם כלל הכנסה עלה מ-2% בסקר ינואר 2025 ל-6% בסקר הנוכחי (ראו תרשים 15).

תרשים 15

ציפיות לשינוי בהכנסה ברוטו של משק הבית באפריל-יוני 2025 בהשוואה לתקופה המקבילה לפני המלחמה (אפריל-יוני 2023), השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

בחינת ההבדלים בין קבוצות האוכלוסייה שופכת אור על מידת האופטימיות שכל קבוצה מביעה בנושא עתידה הכלכלי. החרדים הם הקבוצה האופטימית ביותר: 73% מהם מאמינים כי הכנסת משק הבית שלהם תחזור לרמתה שלפני המלחמה או אף תהיה גבוהה ממנה (50% ו-23% בהתאמה). בקרב היהודים הלא-חרדים,

61% מעריכים כי צפויה חזרה לרמה הקודמת או עלייה (45% ו-16% בהתאמה), ובקרב הערבים שיעור זה עומד על 57% (37% חזרה, 20% עלייה).

בהתאם לכך, הערבים הם הקבוצה הפסימית ביותר: 43% מהם סבורים כי הכנסת משק הבית שלהם תישאר נמוכה או שלא תהיה להם כלל הכנסה, לעומת 39% בקרב יהודים לא־חרדים ו-27% בלבד בקרב חרדים. ראוי לציין כי שיעור הערבים הצופים ירידה בהכנסה (35%) כמעט כפול מזה של החרדים (19%), ממצא המעיד על פער ניכר בתחושת הביטחון הכלכלי בין קבוצות אלו.

בהשוואה לסקר הקודם, שנערך בינואר 2025, נרשמה עלייה באופטימיות בכל שלוש הקבוצות, אך בקרב היהודים הלא־חרדים והערבים הייתה העלייה חדה בהרבה לעומת העלייה אצל החרדים. בקרב החרדים, שיעור הסבורים כי הכנסת משק הבית שלהם תחזור לרמתה שלפני המלחמה או אף תהיה גבוהה ממנה עלה מ-70% ל-73%, גידול שאינו מובהק סטטיסטית. לעומת זאת, בקרב יהודים לא־חרדים חלה עלייה ניכרת מ-49% ל-61%, ובקרב הערבים נרשמה גם כן עלייה ניכרת, מ-49% ל-57%.

נמצא גם כי מידת האופטימיות בנושא הכנסת משק הבית יורדת עם העלייה בגיל. הקבוצה האופטימית ביותר היא זו של בני 20–24: 73% מהם סבורים כי הכנסתם תחזור לרמתה שלפני המלחמה או אף תהיה גבוהה יותר ממנה. שיעור זה פוחת בהדרגה בגילים מבוגרים יותר: בקרב בני 35–44 עומד הנתון על כ-61%, ובקרב בני 55 ומעלה הוא יורד ל-58%. מגמה זו עשויה לשקף תחושת חוסר ודאות גוברת בקרב האוכלוסייה המבוגרת בנוגע להתאוששות הכלכלית. כמו כן, ראוי לציין כי לא נמצאו פערים ניכרים בתחזיות בין שכירים לעצמאים בנוגע להכנסות הצפויות בחודשים הקרובים.

5. נזילות כספית של משקי הבית

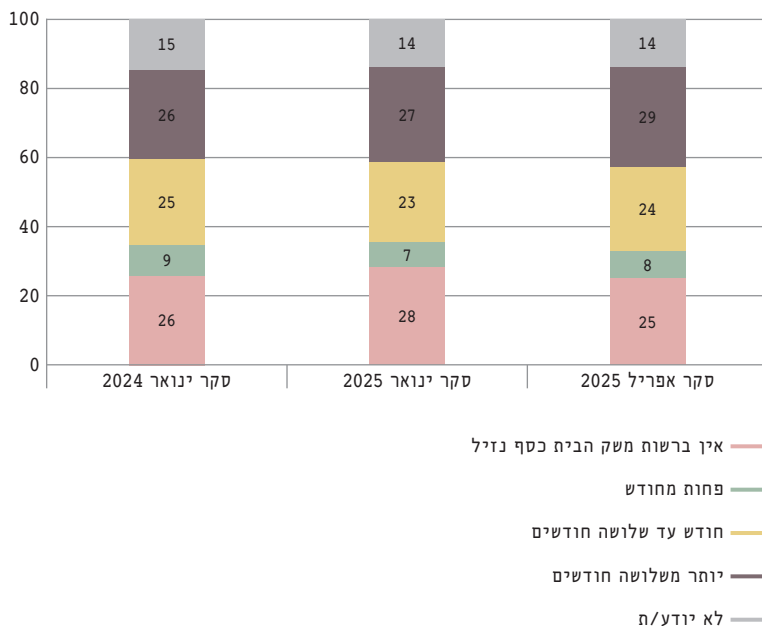
כשנה וחצי מפרוץ המלחמה כ-53% מהמשיבים מעריכים שהכסף הנזיל של משק הבית שלהם יספיק ליותר מחודש; כ-29% מעריכים כי הכסף הנזיל שברשות משק הבית שלהם יספיק ליותר משלושה חודשים; ו-24% נוספים מעריכים שיספיק לחודש עד שלושה חודשים (ראו תרשים 16).

כרבע מהמשיבים לסקר מעריכים כי למשק הבית שלהם אין כלל כסף נזיל, וכ-8% נוספים מעריכים כי הכסף שברשות משק הבית שלהם יספיק לפחות מחודש (ראו תרשים 16).

הערכת העובדים לגבי משך הזמן שבו הכסף הנזיל של משקי הבית שלהם יספיק נותרה יציבה למדי במהלך כל התקופה מאז פרוץ המלחמה, ללא הבדלים מובהקים בין סקר ינואר 2024 לסקר זה, שנערך כאמור באפריל 2025. השוואה בין רמות הנזילות בקרב משקי בית של משיבים שכירים לאלו של משיבים ממשקי בית עצמאיים לא העלתה הבדלים משמעותיים.

תרשים 16

משך הזמן שהכסף הנזיל צפוי להספיק למשק הבית,
השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

שיעורים גבוהים במיוחד בקרב הערבים (35%) והחרדים (33%) מדווחים כי אין למשק הבית שלהם כלל כסף נזיל, לעומת 21% בלבד שמדווחים כך בקרב היהודים שאינם חרדים. נוסף על כך, שיעור גבוה יחסית מקרב המשיבים הערבים

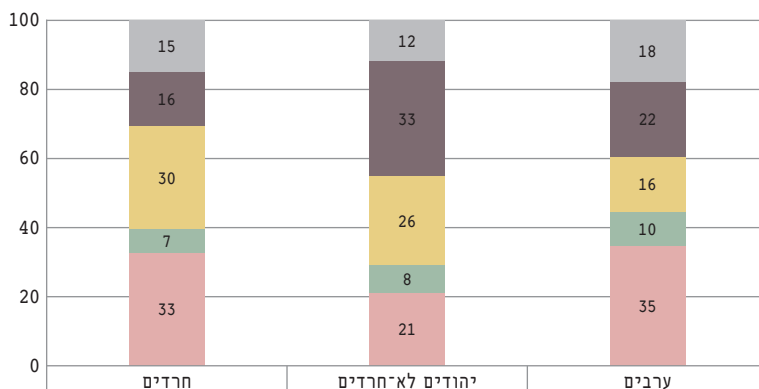
(18%) והחרדים (15%) לא ידעו להעריך את מצב הנזילות של משק הבית שלהם, לעומת 12% בקרב היהודים שאינם חרדים (ראו תרשים 17). נתונים אלו מציגים תמונה מדאיגה במיוחד של בעיית נזילות לצד רמת ודאות ומודעות נמוכה באשר למצב הנזילות של משקי הבית בקרב האוכלוסייה הערבית והחרדית העובדת.

עם זאת, ראוי לציין כי הסקר הנוכחי משקף שיפור מסוים בהשוואה לסקר הקודם, מינואר 2025. שיעור החרדים המדווחים כי אין ברשותם כסף נזיל ירד בסקר אפריל 2025 ל-33% לעומת 45% בסקר ינואר 2025. גם בקרב הערבים נרשם שיפור, כאשר שיעור המדווחים על היעדר נזילות ירד מ-40% בסקר ינואר 2025 ל-35% בסקר הנוכחי.

נוסף על כך, חלה ירידה בשיעור הערבים שציינו כי אינם יודעים להשיב על שאלה זו, מ-29% בסקר ינואר 2025 ל-18% בסקר הנוכחי. בקרב היהודים הלא-חרדים לא נרשמו שינויים ניכרים.

תרשים 17

משך הזמן שהכסף הנזיל צפוי להספיק למשק הבית,
לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

— אין ברשות משק הבית כסף נזיל
— פחות מחודש
— חודש עד שלושה חודשים
— יותר משלושה חודשים
— לא יודע/ת

כתמונת מראה, שיעור העובדים שמעריכים כי הכסף הנזיל שברשות משקי הבית שלהם יספיק ליותר משלושה חודשים גבוה יחסית (33%) בקרב המשיבים היהודים הלא־חרדים, לעומת 22% בלבד בקרב הערבים ו־16% בקרב החרדים.

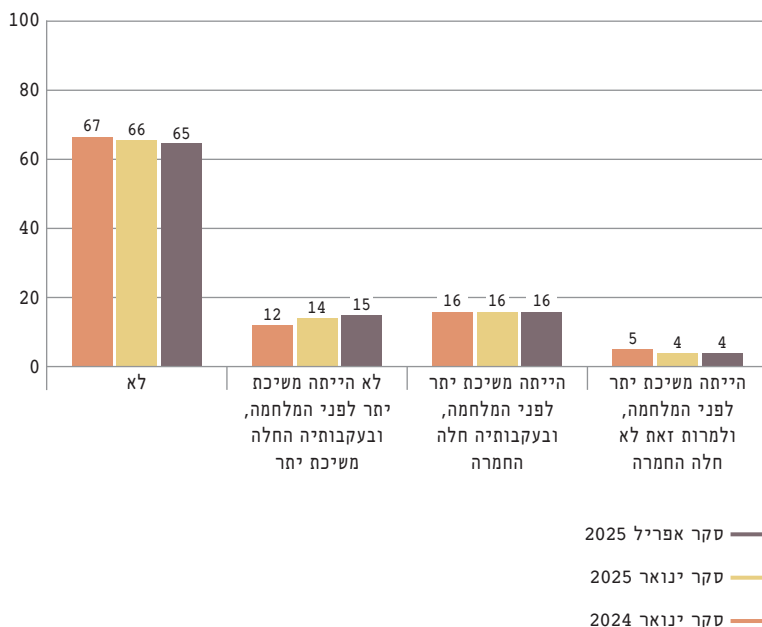
6. הלוואות ומשיכת יתר של משקי הבית

בדומה לסקרים הקודמים, כשני שלישים מהמשיבים (65% מהם) ציינו שלא נכנסו למשיכת יתר בעקבות המלחמה ו־4% נוספים היו במשיכת יתר עוד לפני המלחמה, אך לא הגדילו אותו בעקבותיה.

לעומתם, כ־30% מהמשיבים נכנסו למשיכת יתר או העמיקו אותה בעקבות המלחמה, מהם 16% שהגדילו את משיכת יתר הקיימת ו־15% נוספים שהגיעו למשיכת יתר בעקבות המלחמה. השפעת המלחמה על מצב משיכת יתר של משקי הבית נותרה יציבה מאז סקר ינואר 2024. יציבות הדיווחים של משקי הבית בהתייחס לכניסה למשיכת יתר היא מעודדת וחשובה, שכן היא מצביעה שאין הידרדרות בהיבט זה.

תרשים 18

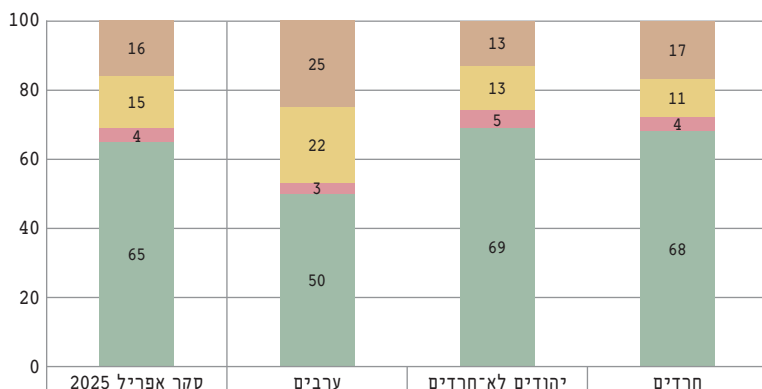
השפעת המלחמה על כניסה למשיכת יתר,
השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

עם זאת, הסקר מציג פערים גדולים בין קבוצות אוכלוסייה בכל הקשור למצב משיכת יתרת: 47% מהערבים העובדים הגיעו למשיכת יתר או העמיקו אותה בשל המלחמה, לעומת 26% מהיהודים הלא־חרדים וכ־28% מהחרדים. יתרה מכך, 25% מהערבים דיווחו כי היו במשיכת יתר עוד לפני המלחמה והגדילו אותה בעקבותיה – שיעור כמעט כפול בהשוואה ליהודים לא־חרדים (13%) וגבוהה גם בהשוואה לחרדים (17%). יתרה מכך, רק כמחצית מהערבים אינם נמצאים במצב של משיכת יתר, לעומת קרוב ל־70% מהיהודים. נתונים אלו מחזקים את ההערכה הרווחת כי מצבה הפיננסי של האוכלוסייה הערבית העובדת – קשה בהשוואה ליהודים.

תרשים 19

השפעת המלחמה על כניסה למשיכת יתר,
לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

הייתה משיכת יתר לפני המלחמה, ובעקבותיה חלה החמרה

לא הייתה משיכת יתר לפני המלחמה, ובעקבותיה החלה משיכת יתר

הייתה משיכת יתר לפני המלחמה, ולמרות זאת לא חלה החמרה

לא

ראוי לציין שיש לא מעט מחקרים הקושרים בין מצב פיננסי מעורער להתנהגות אלימה. לפיכך אין לשלול את הקשר שבין התגברות האלימות בחברה הערבית לבין הקשיים הכלכליים שעימם אוכלוסייה זו מתמודדת. בעבור קרוב למחצית מהאוכלוסייה הערבית העובדת, מצב זה אף החמיר מאז המלחמה.⁴

4 ראו למשל – אגף הכלכלן הראשי, ההשלכות של פיטורים בישראל על פשיעה,

תוצאות חינוכיות של ילדי מפורטים והשלכות מדיניות, משרד האוצר, 2024;

N. Jeanie Santaularia, Marizen R. Ramirez, Theresa L. Osypuk, Susan M. Mason, Economic hardship and violence: A comparison of county-level

economic measures in the prediction of violence-related injury,

Journal of Interpersonal Violence, 38(5-6), (2023), 4616-4639;

Algernon Ustin, *The link between gun violence and economic hardship in Black communities*, Center for Economic and Policy Research

(February 8, 2002)

למרות הנאמר לעיל, חשוב לציין שסקר אפריל 2025 מציג שיפור מסוים במצבם הפיננסי של משקי הבית הערביים: שיעור הערבים שנכנסו למשיכת יתר או העמיקו אותה בשל המלחמה ירד מעט בהשוואה לסקר הקודם – מ־52% בסקר ינואר 2025 לכ־47% בסקר אפריל 2025. ירידה מתונה זו בשיעור הערבים שנמצאים במשיכת יתר, מתיישבת עם מגמת השיפור הקל בהכנסות משקי הבית הערביים, כפי שעולה מסקר זה: קרוב ל־10% מהמשיבים דיווחו שעברו מירידה בהכנסות משק הבית ליציבות.

עוד עולה מהסקר כי בניתוח לפי תחומי עיסוק נמצאו פערים ניכרים בדבר שיעור העובדים שדיווחו שהיו במשיכת יתר עוד לפני המלחמה והעמיקו אותו בעקבותיה. כחמישית מהעובדים (20%-22%) בתחומי הבניין והחקלאות, במקצועות התעשייה וכן בתחומי הבילוי ותרבות ופנאי דיווחו כי היו במשיכת יתר עוד טרם המלחמה והעמיקו אותה בעקבותיה, לעומת 10% בלבד במקצועות הטכנולוגיים ובהייטק (ראו תרשים 20).

בעוד שבקרב משקי בית שאין בהם ילדים, רק 24% דיווחו כי הגיעו למשיכת יתר בגלל המלחמה או הגדילו את הקיימת, הרי בקרב משקי בית עם ילדים קטנים (בגיל 0-3 שנים) דיווחו 30% כי נכנסו למשיכת יתר או הגדילו את הקיימת בעקבות המלחמה, ובמשקי בית עם ילדים בגילי 3-12 – 37% דיווחו כך. ממצאים אלו דומים לממצאים בסקר הקודם שהתקיים בינואר 2025. ממצאים אלה משקפים את העומס הכלכלי הגבוה שמשקי בית עם ילדים צעירים חווים, בשל ההוצאות הכרוכות בגידול ילדים והפגיעות הכלכלית הגבוהה יותר של הורים לילדים צעירים יחסית.

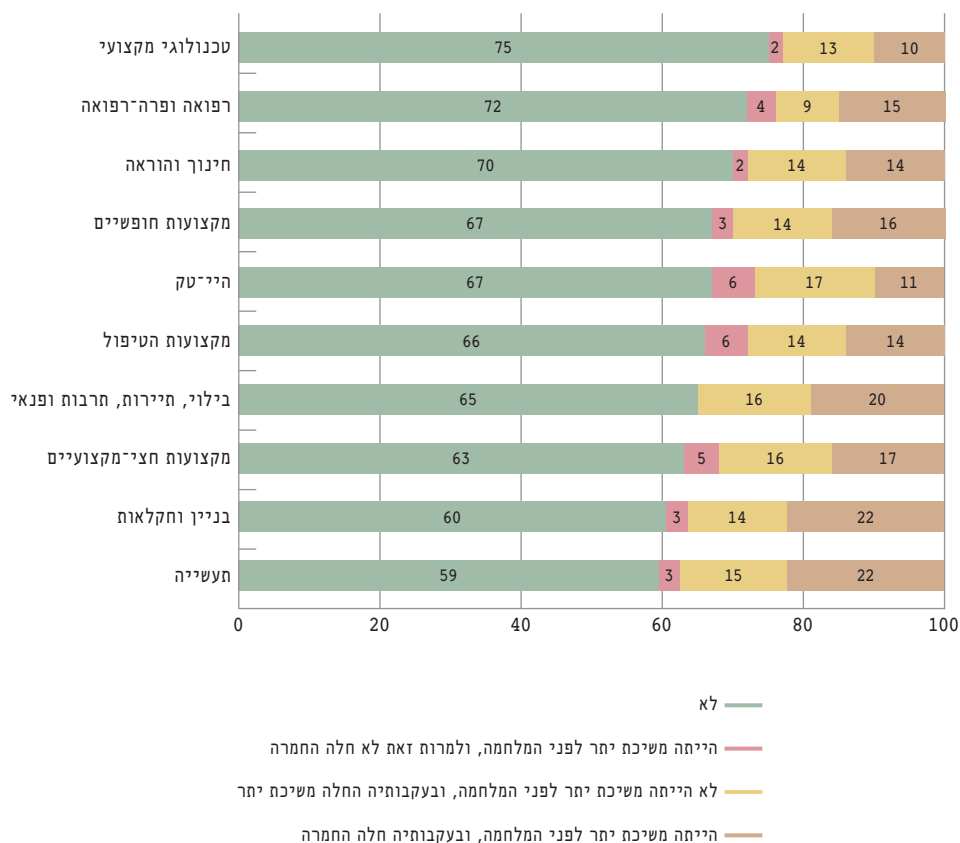
מסקר אפריל 2025 עולה כי מרבית המשיבים (64%) לא ביקשו הלוואה או נאלצו לפתוח חסכונות בשל המלחמה. 28% לקחו הלוואה מאז המלחמה, ו־8% נאלצו לפתוח קרן השתלמות.

בהשוואה לסקרים קודמים אפשר לזהות כי שיעור משקי הבית שנאלצו לקחת הלוואה התייצב על 28%, ולא עלה מאז תחילת 2025, לאחר זינוק בהשוואה לינואר 2024, אז עמד משקל לוקחי ההלוואות על 19%. מנגד, שיעור משקי הבית שפתחו קרן השתלמות הוכפל במהלך השנה וחצי החולפות: מ־4% בינואר 2024, ל־6% בינואר 2025 ועד ל־8% באפריל 2025 (ראו תרשים 21).

לא נמצאו הבדלים מובהקים בין ערבים ליהודים בהקשר זה. גם בהשוואה בין שכירים לעצמאים לא נמצאו הבדלים ניכרים בשיעור לוקחי ההלוואות או פותחי קרנות ההשתלמות.

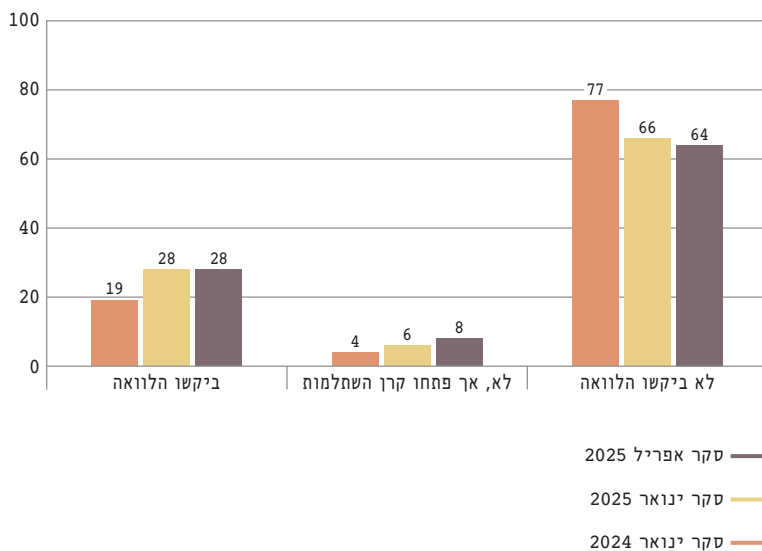
תרשים 20

השפעת המלחמה על כניסה למשיכת יתר, לפי תחומי עיסוק (ב-%)

תרשים 21

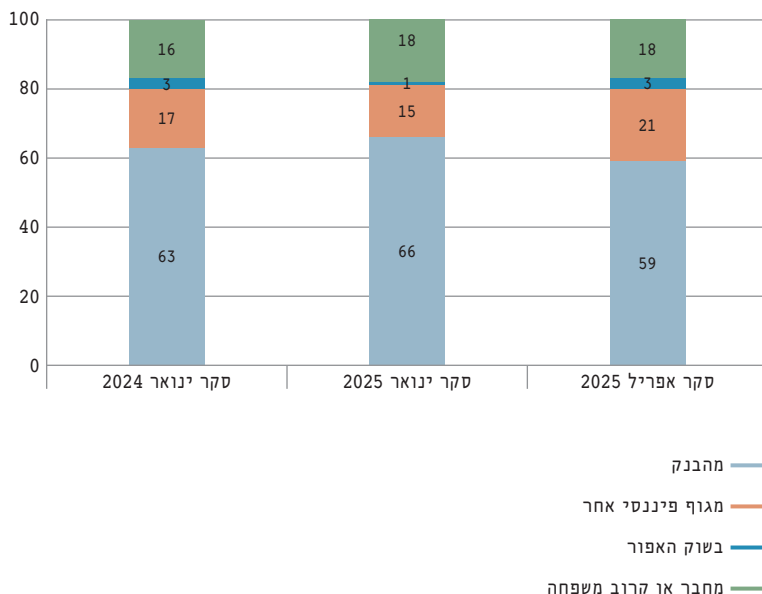
התפלגות בקשת הלוואות בעקבות המלחמה, השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

בקרב משקי הבית שביקשו הלוואה, הבנקים נותרו המקור העיקרי להלוואות: 59% השיבו שביקשו הלוואה מהבנק (ראו תרשים 22). עם זאת, משקל מבקשי ההלוואות מהבנקים ירד באפריל 2025 (59%) לעומת ינואר 2025 (66%) וינואר 2024 (63%), בעוד משקלם של מבקשי או מקבלי ההלוואות מהגופים הפיננסיים עלה מ-15%-17% בסקרים קודמים ל-21% בסקר אפריל 2025.

תרשים 22

מאילו גורמים ביקשו משקי הבית הלוואה,
השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

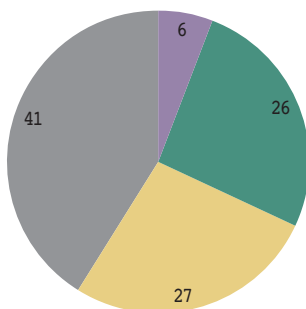

7. תשלומים לדיוור

מרבית המשיבים לסקר (59% מהם) מדווחים כי הם משלמים על דיוור (שכר דירה, משכנתה או שניהם). מהם כ־27% משלמים רק משכנתה, שיעור דומה (26%) משלמים רק שכר דירה, וכ־6% משלמים גם משכנתה וגם שכר דירה, מצב שיכול להצביע על תקופות מעבר או על נכסים נוספים בבעלות. 41% לא משלמים כלל על דיוור (ראו תרשים 23). ממצאים אלו, נשארים יציבים יחסית בין סקר לסקר.

תרשים 23

התפלגות הסדרי התשלום עבור מקום המגורים הנוכחי (ב-%)

- משלם/ת גם משכנתה וגם שכר דירה
- משלם/ת רק שכר דירה
- משלם/ת רק משכנתה
- לא משלם/ת (גר/ה בנכס בבעלות/אצל ההורים)

מהסקר עולה כי שיעור גבוה מבין הערבים העובדים אינם משלמים כלל על דיור (77%), כלומר גרים בדירה בבעלותם או אצל בן משפחה. במילים אחרות, רק 23% מהערבים דיווחו כי הם משלמים שכר דירה או משכנתה.

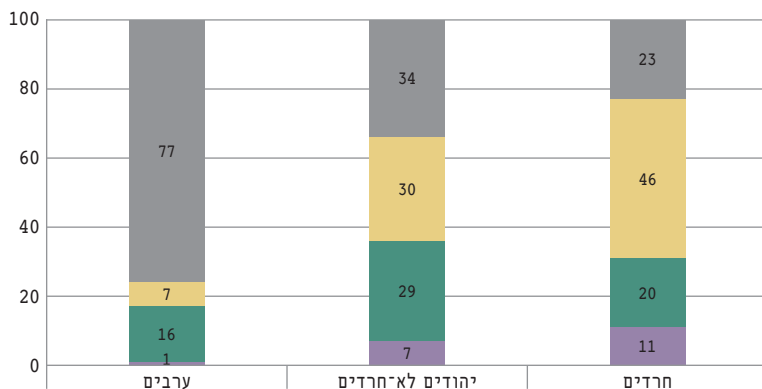
מנגד, אצל החרדים התמונה הפוכה: רק 23% לא משלמים כלל על דיור (כלומר, גרים בדירה בבעלותם או אצל בן משפחה), ורובם, 77%, משלמים על דיור. רוב משלמי הדיור בקרב החרדים משלמים משכנתה (46% מהמשיבים), 20% משלמים משכנתה, ושיעור לא מבוטל (11%) משלמים גם משכנתה וגם שכר דירה.

שיעור משלמי משכנתה בקרב החרדים (46%) חריג וגבוה אף בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הלא חרדית, שבה שיעור נוטלי המשכנתאות הוא 30%. שיעור נוטלי המשכנתאות הערבים נמוך יחסית (7%).

שיעור נוטלי המשכנתאות בקרב היהודים שאינם חרדים דומה לשיעור משלמי שכר הדירה בקרבם, בעוד בקרב החרדים שיעורם יותר מכפול ממשלמי שכר דירה. מציאות הפוכה מדווחת בקרב הערבים: שיעור משלמי שכר הדירה יותר מכפול ממשלמי משכנתה (ראו תרשים 24).

תרשים 24

התפלגות הסדרי התשלום עבור מקום המגורים הנוכחי,
לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

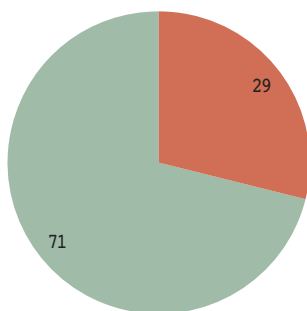

משלם/ת גס משכנתה וגם שכר דירה
משלם/ת רק שכר דירה
משלם/ת רק משכנתה
לא משלם/ת (גר/ה בנכס בבעלות/אצל ההורים)

מרבית המשיבים לסקר (71%) לא דיווחו על קושי ביכולת לעמוד בתשלומי הדיוור (משכנתה או שכר דירה). מנגד, שיעור לא מבוטל מהמשיבים, 29%, דיווחו כי מאז המלחמה הם מתקשים לעמוד בתשלומי משכנתה.

תרשים 25

השפעת המלחמה על היכולת לעמוד בתשלומי משכנתה או שכר דירה
(מבין אלו המשלמים על דיור) (ב-%)

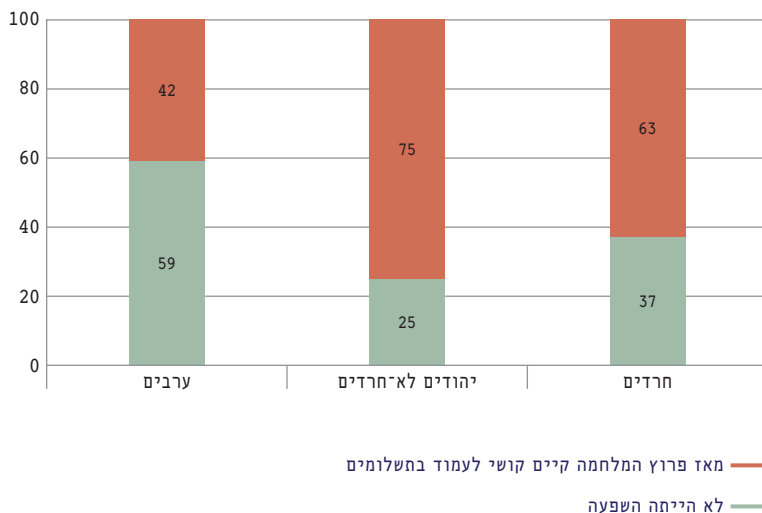
● מאז פרוץ המלחמה קיים קושי לעמוד בתשלומים
● לא הייתה השפעה

תמונה הפוכה מתקבלת כשבוחנים את המצב בקרב האוכלוסייה הערבית, שבה מדווחים מרבית המשיבים הערבים (59% מהם) על קושי לעמוד בתשלומי הדיור (שכר דירה או גם משכנתה), לעומת 37% בקרב החרדים ו-25% בקרב היהודים שאינם חרדים.⁵

5 נזכיר כי מרבית הערבים שהשתתפו בסקר (77%) אינם משלמים שכר דירה, ולכן יש להיזהר בפרשנות הנחון. כמו כן, אנו ממליצים להעמיק את הניתוח של קבוצת הערבים שכן נושאת בעלות זו.

תרשים 26

השפעת המלחמה על היכולת לעמוד בתשלומי משכנתה או שכר דירה (מבין אלו המשלמים על דיור), לפי קבוצות אוכלוסייה (ב-%)

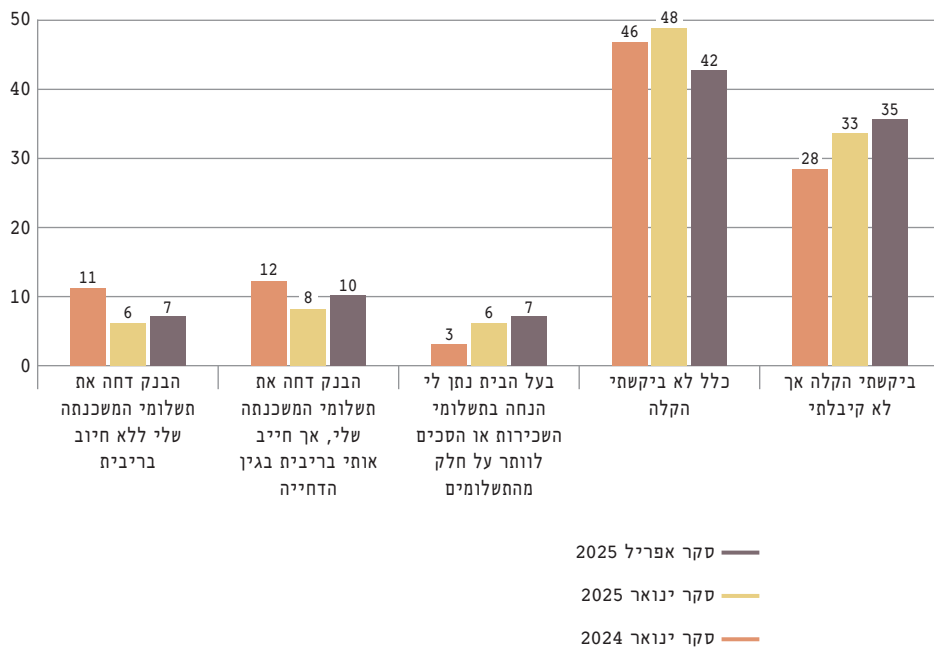

מרבית המשיבים לסקר (58%) ציינו כי ביקשו הקלה בתשלומי הדיור (שכר דירה או משכנתה). שיעורם בסקר הנוכחי הוא הגבוה ביותר בהשוואה לשני הסקרים הקודמים: 52% בסקר ינואר 2025 ו-54% בסקר ינואר 2024. בסקר הזה רק 42% לא ביקשו הקלה בתשלומי הדיור.

רוב מבקשי ההקלה בתשלומי הדיור נענו בשלילה (ראו תרשים 27). יתרה מכך, שיעורם עולה בהדרגה: מ-28% בסקר ינואר 2024, ל-33% בינואר 2025 ועד ל-35% בסקר אפריל 2025. כמו כן, קצת פחות מרבע (24%) ממבקשי ההקלות בתשלומי הדיור נענו בחיוב: 17% קיבלו מהבנקים הקלה בתשלומי הדיור ו-7% קיבלו מבעל הדירה הקלה בתשלומי שכר הדירה.

תרשים 27

התפלגות ההקלות שניתנו בתשלומי הדיור
(מתוך אלו שדיווחו על קושי בעמידה בתשלומים),
השוואה לסקרים קודמים (ב-%)

ממצאי הסקר מציגים כי בחלוף כשנה וחצי לאחר פרוץ מלחמת חרבות ברזל, הפגיעה הכלכלית ממשיכה להשפיע במידה רבה על קבוצות מסוימות באוכלוסייה. בולטות במיוחד ארבע קבוצות שנפגעו בצורה עקבית: עצמאים, ערבים, צעירים (בגילי 20-24) ומבוגרים בגילי 55-64, הפגיעה מתבטאת בירידה בהכנסות, בשחיקה בנזילות, בקשיים בעמידה בתשלומי דיור ובעלייה בהישענות על הלוואות או על משיכת יתר.

העצמאים חווים ירידה נרחבת ומתמשכת בהכנסה: למעלה ממחציתם דיווחו על ירידה בפעילות העסקית ובשכר, ושיעור הירידה הממוצע עומד על 42%. שיעור ההתאוששות נמוך, ורבים טרם חזרו לרמת ההכנסה שלפני המלחמה.

האוכלוסייה הערבית מתמודדת עם פגיעות כלכלית נרחבת בכמה מישורים: 46% דיווחו על ירידה בהכנסה האישית, 35% חיים ללא כסף נזיל, וכמעט מחציתם נמצאים במצב של משיכת יתר.

הצעירים בגילי 20-24 והמבוגרים בגילי 55-64 הם קבוצות גיל שבהן נרשמה פגיעה גבוהה יחסית בהכנסות: כשליש מהמשיבים בכל אחת מהן דיווחו על ירידה. בקרב הצעירים, הפגיעה קשורה בין היתר לשירות מילואים ממושך ולעיסוק בענפים פגיעים. בקרב המבוגרים, הפגיעה הכלכלית עלולה להוביל לפרישה מוקדמת או לקושי לשוב למעגל העבודה.

לצד הקשיים, הסקר מצביע על מגמות של התאוששות חלקית בהשוואה לסקרים הקודמים, בעיקר בעלייה מתונה בפעילות העסקית, בשיפור מדורג במדדי הנזילות ובגידול בשיעור האופטימיים לגבי עתיד הכלכלי. עם זאת, הממצאים מבהירים כי הפערים הכלכליים שנותרו בשטח עמוקים ומוזנחים, והם מחייבים עיצוב מדיניות תמיכה ממוקדת ומתמשכת עבור קבוצות האוכלוסייה שנפגעו באופן שיטתי מהמשבר המתמשך.

תקוותנו היא שהממצאים המובאים כאן ישמשו כלי בידי מקבלי ההחלטות, ויסייעו להם לגבש מדיניות סיוע כלכלית ממוקדת, אשר תיתן מענה לאוכלוסיות שנפגעו באופן הקשה ביותר ותאפשר קידום התאוששות ארוכת טווח וצמצום פערים חברתיים.

דפנה אבירם-ניצן היא מנהלת המרכז לממשל וכלכלה במכון הישראלי לדמוקרטיה. לשעבר מנהלת אגף המחקר הכלכלי של התאחדות התעשיינים, ולפני כן כיהנה במגוון תפקידי מחקר וייעוץ כלכלי אסטרטגי בהתאחדות ובארגון הגג של המגזר העסקי. כיום מכהנת גם כדירקטורית חיצונית בחברות בשוק ההון. בעלת תואר ראשון בכלכלה ותואר שני במינהל עסקים, שניהם מאוניברסיטת תל אביב.

עידו קטושבסקי הוא עוזר מחקר במרכז לממשל וכלכלה במכון הישראלי לדמוקרטיה. בוגר תוכנית פכ"מ (פילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה) וסטודנט לתואר מוסמך בכלכלה באוניברסיטה העברית בירושלים. תחום העיסוק שלו הוא כלכלת סביבה ואקלים. בעל רקע תעסוקתי בכלכלת בריאות ובמחקר בתחום כלכלת המזרח התיכון.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

מסת"ב:
978-965-519-496-8